

DVIJE VRSTE KRŠĆANA

Pastoralne misli

Dr Dominik Budrović

Dva su me pitanja zaokupljala. Prvo, kako danas označiti autentična, potpuna kršćanina prema onoj: »Moj će pravednik živjeti od vjere« (Heb 10,38). Drugo, kako označiti vjernike o kojima se to ne može reći, kojima vjera nije izvor čitava njihova življenja i djelovanja. Drugim riječima: da li je vjera i takvih vjernika, koliko god bila nesavršena i slaba, još uvijek »Božji dar« i »korijen posvećenja« (radix iustificationis — Trident.) te kako da pastoralni službenici postupaju s njima.

Tražeci odgovor na prvo pitanje, naišao sam na vrlo zgodnu homiliju kard. Lea Suenensa, održanu prigodom proslave sv. Remigija biskupa u svećevnoj katedrali u Reimsu dana 4. listopada 1970 (vidi »La Documentation catholique« 6. XII. 1970, str. 1092-3). Nju sam bogato iskoristio.

Za odgovor na drugo pitanje našao sam pomagalo osobito u članku: J. Pintard: »Notes sur la foi des simples chrétiens« (»Esprit et vie« — 24. XII. 1970, str. 749-756). Isto tako i u referatu lurdskog biskupa Théasa, održanom na međunarodnom Marijanskom kongresu u Fatimi 11. VIII. 1967 (»La Doc. Cath.« 5. XI. 1967, col. 1893-7).

Kršćane na koje se s pravom može primijeniti »Moj će pravednik živjeti od vjere« nazvao bih »*autentičnim ili potpunim kršćanima*«. Ostale kršćane mogli bismo nazvati »*perifernim (rubnim) kršćanima*«, kršćanima koji žive kao na rubu vjere. Ali i među njima ima različitih dimenzija i u kakvoći i u djelatnom prostoru njihove vjere.

Oba se dijela članka nekako upotunjuju. Govore naime o vjeri koja je u dubinskoj srži ista (nadnaravni dar božanskog svjetla), ali je vjernici na veoma različite načine proživljavaju i u životu odražavaju.

AUTENTIČNI KRŠĆANI

Autentičan, potpun kršćanin je netko tko je životno susreo Krista i ostao uz njega. Počnimo od onih najprvih susretnika: od apostola i učenika. Evanđelist Matej donosi kako je Isus prolazio pokraj

Galilejskog mora i opazio dvojicu braće: Šimuna, kasnije zvanog Petra, i njegova brata Andriju gdje bacaju mrežu u more. Isus im reče: »Hajdete za mnom, i učinit ću vas ribarima ljudi!« Oni isti čas ostaviše mreže i pođoše za njim (Mt 4,18-20). Nešto slično dogodilo se i s ostalim apostolima. Svi oni, poslije prvoga susreta s Kristom, ostadoše u trajnom susretu s njime. Kada se Isus, poslije svog uskrsnuća, pokazao svetim ženama, rekao im je: »Idite i javite mojoj braći da idu u Galileju. Ondje će me vidjeti« (Mt 28,10). I jedanaestorica odoše u Galileju, na goru koju Isus bijaše naznačio (Mt 28,16), Tu im Isus reče: »Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji. Zato idite i učinite sve narode mojim učenicima. Krstite ih...« itd. Kad je Krist Savla pozvao da mu bude apotol, ukazao mu se na putu pred Damaskom. Pavao se susreo s Kristom na vidljiv i još jače — na nevidljiv unutarnji način. Na milosni način. Krist je svojom milošću obasjao i privukao je sebi Savla. Savao se zauvijek potpuno predao Kristu: »Gospodine, što hoćeš da učinim?« (Dj, Vulg. 9,6). On zna samo Krista razapetoga (1 Kor 2,2). Krist je njegov život (Fil 1,21).

Svako veliko apostolsko poslanje za zemaljskog Isusova života počelo je i s vidljivim susretom apostola s Kristom. Čak i ono Savlovo poslije Isusova ulaska u nebesku slavu. Nešto slično odigralo se i s onima koji su postali vjerni Isusovi učenici i sljedbenici. Pomislimo samo na one jedinstvene susrete s Kristom onih velikih grešnica: Marije Magdalene u kući farizeja Šimuna (Lk 7,36-50), zatim žene preljubnice na Siharskom zdencu. Obadvije, na svoj način, postaju »apostoli«. Susret cariničkog starješine i bogataša Zakeja s Isusom pokazuje nam uzor istinitog i punog obraćenja: daje polovicu svoga imanja siromasima a četverostruko vraća onima kojima je, pri svojoj službi, nešto više uzeo od onoga što mu je zakonski bilo dopušteno. I Zakej je sav radostan zbog ovoga susreta s Isusom. Veseo je u svom iskrenom obraćenju. »Veselo Krista primi u goste« (Lk 19,6).

Svi ovi i ostali nebrojeni vidljivi susreti s Kristom bili su praćeni onim nevidljivim unutarnjim susretima s Kristom u dubini duše i srca susretnika. Bile su to milosti Kristovih prosvjetljenja preko kojih je on dušama otkrivao sebe i Oca; milosti, kojima je privlačio srca k Sebi i k Ocu; milosti koje je dijelio onima što su mu se iskrena srca približavali, a koji nisu »nožem ohole kritike« secirali Kristove riječi, potaknuti zavišću i mržnjom, poput farizeja u pismoznanaca, već su djetinjom jednostavnošću (usp. Mt 18,3) predano slušali njegove riječi i tumačili njegova djela. Da, s takvima se Krist susretao u dubini njihovih duša, makar one bile i ma ne znam kako grešne. Ta radi grešnika je i došao, kako je i sam više puta i na različite načine naglasio. Ali uvjet tog unutarnjeg susreta s Kristom jest skromnost i spremnost na susret. »Krist zatitra od veselja u Duhu Svetom te reče: 'Slavim te, Oče, Gospodaru neba i zemlje, što si ovo... objavio malenima'« (Lk 10, 21-22).

Tako je dakle uvijek bilo, tako je danas i uvijek će tako biti: biti Kristov učenik, sljedbenik, apostol (u bilo kojem obliku i mjeri) uvi-

jek je uvjetovano unutarnjim susretom s Kristom. A taj susret redovito prethodi nekakav izvanjski susret s Kristom: s njegovom osobom, s njegovom riječju (evanđeljem), s nekim ili nečim gdje se nekako skriva ili odražuje Krist. Kada ovdje govorimo o susretu s Kristom, ne lučimo jedan susret od drugog, iako onaj unutarnji ostaje uvijek beziznimno potrebit za životnu pripadnost Kristu.

Ako biti pravi kršćanin znači životno pripadati Kristu i biti član njegova Otajstvenog Tijela te zato i njegov apostol u različitim oblicima, tada moramo reći: *Kršćanin je onaj koji je doživio susret s Kristom.*

Kršćanstvo, zapravo, nije neka filozofija ni ideologija, pa ni teorija. Ono nije nikakav skup istina i zapovijedi — koliko god one bile vrijedne, potrebne ili korisne u odvijanju kršćanskog života. Kršćanstvo je *prvotno* NETKO, a tek zatim i Nešto. Kršćanstvo je Netko: — Netko koji je istodobno Vijest i Navjestitelj, Nauka i Učitelj, Život i Darivatelj života. Sve je to jednom riječju izraženo: Krist Isus, Bog postao čovjekom, Sin Vječnoga Oca u nerazrješivom životnom jedinstvu sa Svetim Duhom. Krist koji je došao da nam objavi i izlije u nas od života toga istoga Trojednoga Boga. On nas naime, u danom času, u nutrini duše obasja svojim svjetlom, povuče milošću našu volju, oživi svojim životom protkavši srž naše duše otajstvenom i životnom česticom svoje božanske naravi (2 Pt 1,4), upali u našem srcu slatku i snažnu struju fluida ljubavi koja preko njegova Srca izvire iz središta samoga Boga. I mi tada prihvatimo Krista koji nam u svojim otajstvima otkriva čitava Boga. Mi se u ljubavi predajemo Kristu, a po njemu Ocu i Svetom Duhu. Snagom božanskog ufanja i iščekujemo ostvarenje punoga darivanja Boga nama i nas Bogu u sjaju Neba. Eto susreta s Kristom, eto kršćanina!

Takav kršćanin može i mora sa sv. Pavlom reći: »Živim, ali ne više ja, već Krist u meni« (Gal 2,20). Taj susret s Kristom jest srce našega proživljavanog kršćanstva, srce našega kršćanskog života kojim se potpuno predadosmo Kristu i Krist nama. Zato se i okupljamo oko Krista u Euharistiji da se onaj naš prvi susret s Kristom uvijek produbljuje, usavršava, proširuje, da se naš život uvijek odvija pod znakom i žarištem Kristovim.

Kad se ono jedanaestorica apostola sastadoše na gori u Galileji, po nalogu uskrsloga Krista, »netom ga ugledaše, pokloniše mu se. Neki, pak, bijahu posumnjali« (Mt 28, 16-18). Danas mnogi kršćani osjećaju napast da posumnjaju u Krista s jednostavnog razloga što se današnji svijet razilazi u svim pravcima i što stoji daleko od Kristove poruke, od Kristove Radosne vijesti o otkupljenju, spasu i pravom životu. Baš zato danas moramo obnavljati, oživljavati svoju vjeru i svoje povjerenje u Krista. Kada rastvaramo vrata svoje duše da se u življoj vjeri susretnemo s Kristom koji živi još uvijek i danas s nama, idemo k njemu doista svojom osobno proživljavanom vjerom, ali ne osamljenom vjerom, već i vjerom čitave njegove Crkve. I to je ono što mojoj osobnoj vjeri daje još veću ljepotu i jaču snagu.

Par časaka prije negoli će se pričestiti Tijelom i Krvi Kristovom, svećenik moli: Gospodine Isuse Kriste, ... ne gledaj naše grijeha, nego vjeru svoje Crkve... A Kristova je Crkva jedna i jedinstvena. Ona je jedna počevši od prvih vjernika posvećenih Božjom milošću, u snazi unaprijed predviđenih Kristovih zasluga, još od pokajanog Adama pa do posljednjih ljudi koji će biti posvećeni istom milošću. To znači: kada se susrećem s Kristom, kada pristupam Kristu s tom vjerom, ožvijenom nadom i ljubavi, govorim dušom Kristu: Dolazim k Tebi, o Gospodine, s vjerom svih tih vjernika, posebno s vjerom tvojih svetih apostola i učenika, osobito s vjerom Petra i Pavla, a nadalje s onom neusporedivom vjerom tvoje presvete Majke o kojoj nam Evanđelje govori: »Blažena jer je vjerovala da će se ispuniti što joj je rekao Gospodin« (Lk 1,45). Dolazim k Tebi s vjerom onih nebrojenih svetih mučenika koji su, u snazi vjere u Tebe, svoje muke i krv prinijeli Tebi. Dolazim k Tebi s vjerom svetih naučitelja i ispovjedalaca. S vjerom svih onih navinih ili raskajanih duša čiji je broj samo Tebi poznat, bilo da još danas na svijetu žive, ili se u čistilištu čiste ili već s Tobom uživaju nebesku radost. U živom zajedništvu svih ovih ja dolazim k Tebi, o Kriste, svojom vjerom, nadom i ljubavlju te priznajem s onim obraćenim Samarjanima grada Sihara kod Jakobova zdenca: od Tebe smo sami čuli i znamo da si Ti uistinu Spasitelj svijeta (usp. Iv 4,42).

Kršćanin je dakle netko tko je doživio i trajno doživljava živi susret s Kristom. Ali: *Pravi kršćanin je nužno netko u kome ljudi mogu vidjeti Krista.*

Kršćanin je netko tko je doživio susret s Kristom, kome je Krist postao najdublja stvarnost njegova života, tko je prihvatio Krista ne samo uvjerenjem svoga razuma i toplinom srca nego je Kristu predao čitav svoj život na potpuno raspolaganje. Kršćanin je netko tko stvarno hoće najprije i nadalje odraziti Krista u svom životu jer zna da Kristove riječi nisu kao riječi ostalih ljudi. »Riječi koje sam vam ja rekao jesu duh i život«, tako Krist reče jednom zgodom (Iv 6,63). Naša prva dužnost pred Kristom jest da ga proživljavamo, da mu ne postavljamo zapreka (grijež!), da puštamo da On, po milosti, živi u nama; to je ono što svijet očekuje od nas, to je izazov što nam ga svijet dobacuje.

Mnogi između onih koji nas u životu okružuju ili susreću neće nikada otvoriti Evanđelja ni ostalih svetih knjiga. Oni će gledati naš život. Kroz naš život oni žele čitati Evanđelje i vidjeti Krista. Nije li, u raznim nijansama, uvijek tako bilo? Pa i samo Evanđelje nam govori: kad se netko izdvajao iz mnoštva i želio upoznati Krista, pristupio bi k nekome od apostola: »Među onima što su uzišli da se klanjaju na blagdan bijaše i nekoliko Grka. Oni pristupe Filipu... te mu reknu: Gospodine, htjeli bismo vidjeti Isusa. Filip ode da to kaže Andriji. Andrija i Filip odu da to kažu Isusu (Iv 12,20-22). A nisu li pogani za ona prva vremena Crkve govorili među sobom o kršćanima: gle, kako se ljube? — Nije li dakle ondašnji nekršćanski svijet već nekako gledao Krista prije negoli je čuo propovijedanje o Kristu? Vječno je to pita-

nje svih naraštaja, upravljeno Crkvi, svakome od nas, od Kristova namjesnika do najjednostavnijeg vjernika: Htjeli bismo vidjeti Isusa u vašem životu. Poslije toga ćemo slušati vaše riječi o Kristu!

To ponavljano pitanje, izričito ili šutke postavljano, izaziva u nama mučninu: nismo »prozirni«. Naličimo na naslikane tamne crkvene prozore, a svijet bi htio da budemo kao ona lijepa umjetnička stakla kroz koja sunčano svjetlo prolazi i pokazuje onaj divni Kristov lik što nam ga je sveto krštenje životno otisnulo u našu dušu. Svijet bi htio vidjeti Krista u našem govoru, u našim djelima, u čitavom našem životu, a ne samo u časovima crkvenog svetog bogoslužja. Mi osjećamo tu »mučninu neprozirnosti«, mučninu nedovoljnog kršćanskog djelovanja. Zato prije euharistijskog slavljenja pokajnički priznajemo, lupa-jući se u prsa i ispovijedajući se, da sagriješismo ne samo mišlju, riječju i djelom nego i »propustom«: propustili smo da u svom životnom vladanju pokažemo svijetu Krista!

Kršćanin je dakle netko tko se životno susreo s Kristom, netko tko Kristu trajno dariva čitav svoj život da On može živjeti u njemu. Zato: *Kršćanin je netko tko priznaje Krista pred ljudima.*

Danas postoji u kršćanima neka vrsta krize u shvaćanju izričitog svjedočenja, izravnog iznošenja Kristova Evanđelja, neka vrsta uzmi- canja i straha. Otkuda to dolazi? Toliko su se istaknule i ističu neke istine — koje uvijek ostaju istine — ali koje su zbog tog snažnog i jednostranog isticanja izazvale opasnost da se time sakrije cjelovitost istine: slično kao kad se u nekoj povećoj dvorani upere jaki mlazovi svjetla samo prema jednoj strani, pa ostali dio dvorane ostane u polumraku, kao da i ne postoji.

Evo nekoliko primjera: toliko se naglasilo i na Koncilu da treba poštivati slobodu vjerskog uvjerenja. I to je istinito. Isto se tako istaklo da i u nekršćanskim religijama postoji neka duša istine, da ima dje- lica Evanđelja. I to je istina. Ali ni jedno od tih isticanja ne oslobađa nas kršćane dužnosti da pristupamo svojim suvremenicima, da im pru- žimo cjelovito Evanđelje, da govorimo ljudima o Kristu, da im ponu- dimo Božju riječ koja i jest svima upravljena. Ali neka naš govor ne bu- de visoka, kao govor onoga koji posjeduje sve i ide k onomu koji ne po- sjeduje ništa. Naprotiv, moramo biti takvi da se približimo čovjeku kao bratu kome bismo željeli otkriti najdublju tajnu svoje sreće; moramo biti takvi da mu otkrijemo ono što tvori našu radost, ono što je sunce našega života; da mu objasnimo ono što za svakoga od nas predstavlja i znači Krist Isus. Očito je da ovakvo svjedočenje o Kristu nužno izvire iz našeg životnog proživljavanja Krista, te možemo — iako ne jednako, ali istinito — reći sa sv. Pavlom: »Za mene je uistinu život Krist« (Fil 1,21).

Koliki ljudi oko nas prolaze kroz život a da ne znaju ni odakle do- lazne ni kamo idu, prolaze a da ne znaju onaj duboki i konačni smisao svoga života! Mi nemamo prava čuvati samo za sebe sreću i radost svoje vjere. Moramo im tu vjeru i Božju riječ navijestiti. Ta ista Božja riječ, koja nam donosi tu sreću, i nas će jednom suditi. Doista, i mi smo »krh-

ke posude« (2 Kor 4,7), ali »izvanredna snaga dolazi od Boga, a ne od nas« (isto mj.). Ali Bog hoće po nama nastaviti svoje djelo što ga je započeo po Kristu. Svim svojim vjernicima, iako ne u potpuno istom smislu, rekao je Krist ono što posebno vrijedi za apostole i njihove nasljednike: »Evo, ja sam s vama u sve vrijeme do svršetka svijeta« (Mt 28,20).

Krist hoće da nastavi svoje djelo. Ali sada na zemlji on nema drugih usta osim naših, drugih ruku osim naših, drugih nogu osim naših kako bi mogao na prirodan ljudski način ići k ljudima i donositi im svoju Radosnu poruku spasa. Mi, svi vjernici, nemamo prava čuvati tu Poruku zatvorenu u svom srcu i šutjeti. Moramo istjerati »nijemog demona« (Mk 9,25) koji zavarava mnoge kršćane da se povuku u grob šutnje pod laskavom isprikom poštivanja uvjerenja drugih. Takvi ne znaju da je najveće poštovanje što ga možemo nekome iskazati da mu u najvećoj skromnosti ponudimo ono najljepše što Gospodnjom milošću u sebi imamo: Krista, koji našim životom i riječju govori ljudima današnjice.

Veoma smo skloni sebe lažno primiriti opravdavajući se tobože izgovorom: kako ćemo govoriti o Kristu? *Nisu ljudi spremni slušati nas o Kristu.* Na taj izgovor evo prvog odgovora: *Zar vi ozbiljno mislite da su u Kristovo doba ljudi doista bili spremni slušati Krista?* Da, bilo je i takvih, ali su bili rijetki ako isključimo časove kad je Krist, osobito na veliko, tvorio razna čudesa. No pogledajmo Križ pa ćemo imati vrlo jasan odgovor. A zar ozbiljno mislite da su ljudi bili spremni slušati Kristovu Poruku u vrijeme sv. Pavla? Slično kao i u Kristovo doba. Evo samo jedne zgode: Kada je Pavao govorio Atenjanima pred Aeropagom i spomenuo uskrsnuće od mrtvih, »jedni se počnu rugati a jedni ironički govoriti: O tome ćemo te poslušati drugi put (Dj 17,32). Da, i Krist i apostoli govorili su ljudima ne čekajući dok oni budu spremni slušati. U nekom smislu, možemo slobodno reći da ljudi neće nikada biti spremni slušati Kristovu Poruku, Kristovo evanđelje. Zašto? Radi se o Poruci koja nadilazi njihov razum, koja stubokom preokreće njihov mentalitet i način njihova mišljenja i osjećanja. Preokreće njihovu ljestvicu vrednovanja svih vrijednosti koje su njima poznate i u kojima su kao utonuli. Radi se o Kristovoj Poruci, o neočekivanoj i nezamislivoj »Radosnoj vijesti«: Bog-Ljubav zaljubljen je u čovjeka do neomeđenih granica darivanja sebe, svoga ljudskog života na žrtveniku Križa, da usreća čovjeka! Za uzvrat taj Bog traži od ljudi samo ljubav. Ali ljubav sličnu njegovoj: bez granica, bez uvjeta, bez pridržavanja, do žrtve, ako ustreba, i vlastitog života. Ljubav, doista, svim svojim bićem. I jedino u toj i takvoj ljubavi skrta je njihova puna sreća! Ali takva ljubav prema Bogu i ta sreća nadilaze naše ljudske nade i naše naravne snage. Treba ih primiti od samoga Boga po Kristu.

»Ljudi nisu spremni slušati nas da govorimo o Kristu.« Prvi je odgovor bio da oni nisu bili spremni ni u Kristovo ni u apostolsko doba i da, u nekom smislu, oni to neće nikada biti. Sada možemo dati i *oprečan dogovor:*

Ljudi su, s drugog gledišta, spremni slušati nas da govorimo o Kristu, iako toga nisu svjesni. Kada, npr., zađemo u ponešto dublji razgovor s onima koji nemaju dara vjere, ne ostanemo li iznenađeni kako se u njihovoj dubini krije zov svjetla za rješavanje velikih pitanja kojima nitko, barem u nekim časovima života, ne može izbjeći? Na taj dubinski poziv mi bismo im morali prijateljski, nenamješteno odgovoriti, razjasniti im Kristovu Poruku koja rješava temeljne životne probleme, progovoriti im o Kristu koji daje puni smisao života, koji dariva sam život. Jer došao je On da mi svi imamo život, obilje života (Iv 10,10), svoju punu radost (Iv 15,11), radost koju nitko (osim, na žalost, mi sami) ne može oduzeti od nas (Iv 16,22). A tko nije spreman prihvatiti radost kad mu je s prijateljskim osjećajem radosno pružamo?

Raspravlja se, i potrebno je raspravljati, o najprikladnijim metodama katehizacije djece i odraslih. Neka ih stručnjaci donesu. Ali, kakav god način bude prihvaćen, govori kard. Suenens, veoma je važno i potrebno *odmah* na početku našeg poučavanja o Božjoj Objavi i Kristovoj osobnoj Poruci reći svima SADRŽAJ: *Bog te je stvorio da budeš vječno i potpuno sretan*. Zato, i u svom životnom probitku, moraš upoznati toga Boga, zahvalno ga svim svojim bićem ljubiti, svoju mu ljubav iskazivati vjernim opsluživanjem njegove volje, u njegovim naredbama očitovane. Jer on je vrhovni Gospodar svega, tvoj pravi i dobri Otac, a njegove su naredbe jedini put tvoje sreće. Ali ćemo i nadodati: Kada spoznaš i uzljubiš svoga Boga i vjernom službom iskusiš u njemu svoju sreću, idi dalje i ozbiljno poradi da i drugima — koliko god uzmogneš — objaviš Boga svoje sreće. Jer svi smo djeca istoga Oca Boga, a međusobno braća, svi smo stvoreni za istu i zajedničku sreću s njime i u njemu.

Velik je i težak taj zadatak. Žene koje su u zoru uskrsnuća hitale k Isusovu grobu da mu mirodijama pomažu Tijelo, osjećale su težinu svoga pothvata na koji ih je silila njihova ljubav: »Tko će nam odvaliti kamen s vrata groba?« (Mk 16,3). Ni svima nama, u jednom samom desetljeću, nije lako pronaći »najzgodnije i ustaljene« metode naviještanja Evanđelja. I ova vrtoglavost promjena povećava poteškoće našega pristupa ljudima današnjice. Nedvojbeno je da su nove metode pastoralnog rada potrebne za što uspješniji rad u pružanju Kristove Poruke ljudima. Ali dvije stvari ostaju suvremene: prvo je proživljavanje Kristova života u nama i pristup pun ljubavi prema čovjeku, bilo da se radi o javnom nastupu pastoralnog djelovanja upravljenog nekom skupu, krugu ili zajednici, bilo da se radi o pristupu pojedincu ili vrlo uskom krugu ljudi. »Metoda« pristupa iz proživljavanog Kristova života u punoj bratskoj ljubavi uvijek je najuspješnija. Daleko uspješnija i od »najsuvremenije« metode bez ovih dviju kvaliteta. Drugo je živa vjera u obećanu Kristovu prisutnost u Crkvi i danas. Rekao bih, čak, danas još jaču prisutnost jer je pomoć njegova Duha, koji je duša Crkve, danas potrebniya jer su naši »ljudski putovi« (metode) nesigurniji i teško nalažljivi u tako različitim prilikama koje se vrlo brzo mijenjaju. Treba nam stoga još jača i pouzdanija vjera u Krista, još punija životna vjernost Kristu i njegovoj Crkvi jer u njoj i danas

djeluje Sveti Duh koga je Krist poslao i uvijek ga šalje. »Vjerujem... i u Duha Svetoga, Gospodina i životvorca« — tako priznajemo u »Vjерованju«. Vjerujem u Duha Svetoga koji je Crkvi govorio *jučer*, koji joj govori *danas*, koji će joj govoriti i *sutra* — do kraja vjekova.

Samo jedno ostaje važno za sve Kristove vjernike a time i za Crkvu: biti potpuno i trajno otvoren Svetom Duhu, njega osluškiivati, njega zazivati za sebe i za ostale, da po svakome od nas (prema određenoj zadaći i mjeri) Duh Sveti nastavi svoje davno započeto djelo: posvećivanje i ujedinjavanje svijuu u jedno otajstveno Kristovo Tijelo »u komu je život, spas i uskrsnuće naše« (Ulazna »Večere Gospodinoe«).

PERIFERNI (RUBNI) KRŠĆANI

Ovim izrazom označujem kršćanske vjernike koji iskreno vjeruju u Krista Boga-Čovjeka, ali im je vjera u mnogočemu nepotpuna. Nisu dovoljno poučeni u vjerskim istinama. Istine i otajstva nisu životno asimilirali. Vjera im nije život, kojim treba uvijek i u svemu živjeti. Smatraju vjeru skupom odredaba koje treba da u određenim okolnostima izvršavaju. Odatle im naime dolazi duhovna snaga, utjeha, vječna nagrada a često i Božja pomoć u vremenitim stvarima, npr. u bolesti, stiskama i potrebama. Iz takva duhovnog stava i shvaćanja vjere (religije) nužno slijede različite anomalije, nastranosti u životu takvih vjernika. Nalaze se više na »rubu« nego u središtu životne vjere. Što da mislimo o takvoj vjeri? Zar da je smatramo bezvrijednom? Ovdje se prisjetimo riječi Pavla VI: »Uvijek će biti najviše onih slabe vjere, koja se teško održava bez vanjskih pomagala« (nagovor Gener. sjednici Sekretarijata za nevjerenike, 18. III. 1971. — L'Osservatore Rom. 19. III. 1971). Još napomenimo: Vjeru, kako ona postoji u pojedinom vjerniku, svjetlo vjere po kojem vjernik prihvaća Krista i otajstva, tu vjeru (a samo takva vjera postoji!) nitko ne može izravno upoznati. Ne može takva vjera biti pravi predmet nikakve ankete ili istraživanja, ni socijologije ni psihologije. I samom će vjerniku često biti veoma teško izraziti vjeru, premda on najbolje može poznati svoju vjeru. Zašto? Vjera o kojoj govorimo božansko je svjetlo što ga Bog u danom času, npr. pri krštenju, postavlja u čovjekov razum. Odraslom čovjeku to božansko svjetlo može Bog darovati u raznim časovima ili životnim okolnostima. U svakom slučaju ovo je svjetlo popraćeno milosnim Božjim poticajem čovjekove volje. Bez poticaja volje nije moguće primiti božansko svjetlo. Vjera se prihvaća slobodnom voljom. Ali volja mora osjetiti naklonost, a nema je po svojoj prirodnoj snazi. Radi se o nadnaravnoj snazi. Radi se o nadnaravnim zbivanjima! U snazi božanskog svjetla i nadnaravnog poticaja volje čovjek može *kršćanski* vjerovati. Može prihvatiti istinitim otajstva istine što ih je Bog objavio. Zbog toga što objavljena otajstva nadilaze razum i zbog ljudske slabosti i neupućenosti mogu se u čovjekovo vjерованje neprimjetno ušuljati čisto ljudski elementi. Ako nadodamo da se božansko svjetlo vjere ne

nalazi u razumu kao nešto »uz« njega, nego ga na životni način »uzdiže«, a da Božji poticaj volje nije nešto »uz« volju, nego je također životno ojačava natprirodnom sklonosti prema Božjim otajstvima, tada nam može biti jasno kako ne možemo izravno ni u sebi a još manje u drugima upoznati vjeru.

Što možemo? Možemo donekle upoznati vjeru u vjerniku po nekim izvanjskim znakovima, a to su djela i čini. »Ja ću ti dokazati svoju vjeru djelima« (Jak 2,18). Rekosmo »donekle«. Zašto? Ovi znakovi nisu »prirodni« znakovi. Nisu uvijek nužno povezani s vjerom, kao što je npr. dim prirodan znak vatre, odnosno izgaranja. Nije tako uvijek niti nužno s vjerom i s vjerskim (religijskim) izvanjskim činima i djelima. U religioznim činima vjernika može biti toliko nelogičnosti, nevezanosti, čak oprečnosti s njegovom inače, barem u glavnim otajstvima, ispravnom vjerom. Ali zbog nepoučenosti, nedovoljne upućenosti u vjeri, zbog zaborava nekih vjerskih istina, zbog nelogičnih zaključaka iz ispravne vjere, zbog pometnije (časovite ili trajne) pod utjecajem raznih poriva i okoline, može se stvoriti velika zbrka ili neispravnost subjektivnog vjerovanja u čovjekovu razumu. Ta neispravnost stoji »uz« božansko svjetlo vjere kojim čovjek ipak prihvaća objavljena otajstva u koja je donekle upućen, ali ne izvire »iz« tog svjetla. Počesto to može biti bez osobne krivnje, barem bez teške krivnje. U pretpostavci teške krivnje za neupućenost u vjeri ne možemo nazvati nevjernikom ili heretikom onoga koji nesvjesno odbija (tj. ne znajući da je objavljena) neku vjersku dogmu. On još uvijek ostaje ispravan vjernik, iako je njegovo vjerovanje nepotpuno s obzirom na sadržaj Božje objave. Njegova je vjera još uvijek i veliki nadnaravni Božji dar, »korijen opravdanja, posvećenja« (Trident.). U određenim uvjetima, poticajem Božje djelatne milosti, može se takva vjera prirodno razviti u pravi plod posvećenja i vječnoga spasenja. Imajući sve ovo pred očima, jasno nam je kako vjeru vjernika nije moguće nekakvom znanstvenom metodom sigurno, jasno i točno upoznati. Ni u njoj samoj ni po izvanjskim religioznim, vjerskim činima ili djelima. Niti upoznati pravu subjektivnu moralnu narav, vrijednost pojedinih izvanjskih vjernikovih čina i djela, niti njegov cjelokupan religiozni život. Na primjer: prisustvovanje ili sudjelovanje u sv. misi objektivno je najuzvišeniji čin, subjektivno može taj čin biti najsvetiji i duhovno najplodniji u najvišem stupnju. Tako to biva u izgrađenom vjerniku. A može se njegova duhovna i moralna vrijednost toliko spuštati da spadne na minimum, na nulu, čak ispod nule. Što možemo reći o vrijednosti toga čina kod onoga koji bi (npr. u selu u kojem još nema nikakve javne rasonode) išao k sv. misi uglavnom možda i jedino da »utuče« vrijeme ili jer će se tom prigodom naći na okupu s ostalim ljudima svoga sela, malo se s njima porazgovoriti i slično? A što ako polazi iz bilo kakvih negativnih motiva? Razna su istraživanja (ankete) francuskog Zavoda za upoznavanje javnog mišljenja preko tjednika »La Vie Catholique« došla do slijedećih podataka: 10 milijuna odraslih Francuza iznad dvadeset godina vjeruje u Krista, ali vjeru redovito ne prakticira (Esprit et Vie, br. 52, 24. XII. 1970, str. 750). Što možemo sa si-

gurnošću reći o njihovoj vjeri u Krista? Što o sličnoj vjeri ovakvih kršćana u svijetu? Onako »izdaleka« ne možemo ništa sigurno reći o njihovoj osobnoj vjeri, osim, veoma vjerojatno, da je njihova vjera i iskrena, jer ih ništa i nitko nije prisililo da se izjasne o svojoj vjeri ili nevjeri. Kad bismo razgovarali s pojedincima, mogli bismo s dosta vjerojatnosti upoznati kakvoću i vrijednost njihove vjere.

Promotrimo vjernike koji obavljaju razne religiozne čine, djela i svoje privatne pobožnosti. Već smo rekli o nesavršenostima unutarnje vjere, unutarnje osobne vjerske izgradnje i »naslaga« što se mogu naći »uz« vjernikovu vjeru pa ćemo lakše shvatiti kako i njihove privatne pobožnosti (neliturgijske) mogu uzlaziti do najvišeg uspona najidealnijeg sjedinjenja s Bogom i silaziti do minimalnoga, do nule, čak ispod nule. To je poznato samo Bogu. Nismo ovlašteni da »a priori« sudimo, još manje da osudimo nečiju subjektivnu pobožnost i njezinu moralnu vrijednost u »privatnim« religioznim činima. Izrazom »privatna« pobožnost obuhvaćam sve religiozne neliturgijske čine, makar se javno ili čak zajednički obavljali (krunica, euharistijski blagoslovi, kongresi i slično). Pavao VI bio je 13. svibnja 1970. u Cova da Iria (Fatima) duboko potresen i divio se prizoru ugledavši dva milijuna hodočasnika koji su malo poznavali mariologiju (teologiju o Mariji), ali su iskreno i s ljubavlju štovali u Mariji Majku punu ljubavi, Božju Majku i Majku ljudi. Mnoštvo vjernika što dolaze u Gospina svetišta mnogo se više pouzdaju u Božju Majku negoli što znadu o Njoj. A lurdski biskup Théas piše: »Zar imamo pravo pučke pobožne vježbe ocjenjivati kao poganštinu, formalizam, praznovjerje? Zar je ispravno u raznim marijanskim pobožnostima svagdje vidjeti zastranjenosti? Zar je opravdano srditi se (ili — moja opaska — možda praviti »ispade«) što neki vjernici npr. prebiru krunicu za vrijeme mise? Načelno govoreći to nije nipošto najbolji način sudjelovanja u sv. žrtvi. Ali da li je Bog tako strog kao neki liturgisti? Žena koja za mise moli ružarij možda razmatra Isusovu muku daleko bolje nego skup vjernika dok slušaju bučna i neprekidna tumačenja koja sadržavaju malo hrane za vjeru i ljubav. (Spomenuti referat, »La Doc. Cath. 5 nov. 1697, c. 1895.) Istu sam misao izrekao i ja na Liturgijskom kongresu u Splitu u ljetu g. 1938. u svom opširnom predavanju »Liturgijsko shvaćanje sv. mise u svjetlu teoloških načela« (tiskano u »Zvijezdi mora«, Hvar 1938-39). Mogao bih ga i danas, poslije Drugog vatikanskog sabora naprosto pretiskati. O misi, teološki obrazloženo, o aktivnom sudjelovanju vjernika, o pričesti za vrijeme mise (s posvećenim česticama u toj misi) i izvan mise i ostalo. Sve se slaže s II vat. saborom. U predzadnjem odlomku predavanja rekoh: »Ipak treba reći, da je nešto sasvim drugo kad netko iz osobitih razloga, kao npr. iz takvog ili takvog raspoloženja ili neraspoloženja, sam privatno moli ružarij, sporo izgovarajući riječi i povezujući razmatranja žalosnih otajstava sa sv. misom, htijući na taj način doskočiti svojoj nekoj slabosti.«

Pio XII u enciklici o liturgiji »Mediator Dei« (20. XI 1947, AAS 39-1947, p. 528 ss.) stavlja istu opasku: »Ljudi se toliko razlikuju temperamentom, karakterom, duhom da ih se ne može sve na isti način

voditi zajedničkim molitvama, pjesmama (kanticima) i činima. Osim toga nisu potrebe i ukusi duša kod svih isti a ni kod svakoga ne ostaju isti. Tko će se, oslanjajući se na neke predrasude, usuditi reći da takvi ne mogu sudjelovati u Euharistijskoj Žrtvi i dobiti od njezinih plodova? To mogu drugom metodom mnogima lakšom. Na primjer: pobožno razmatrati Kristova otajstva, vršiti druge pobožne vježbe, moliti druge molitve, koje se, iako se oblikom razlikuju od svetih obreda, s njima slažu svojom naravi.« Uputstvo jasno i mjerodavno.

Sv. Franjo Saleški uoči svog biskupskog posvećenja odlučio je da će izmoliti kronicu (pet desetica) dok bude prisustvovao velikoj misi na blagdane (»Histoire de la spiritualité chrétienne, III, p. 280). Da je ovaj sveti biskup i crkveni učitelj živio poslije II. vat. sabora, sigurno bi (ili barem najvjerojatnije) govorio drugačije. Ali zar je njegov način prisustvovanja misi postao danas (za pojedince) štetan ili zao? Zar zaslužuje naše anateme? Tako već spomenuti lurdski biskup.

Isti sveti biskup i učitelj u pismu jednoj opatici (Bourgeois) u Puits d'Orbe savjetuje da za vrijeme sv. mise moli kronicu, ali da tu molitvu prekine za Evandjelja, Vjerovanja (Credo) i Posvećenja. Držim da se to danas ne bi smjelo javno i općenito savjetovati. Ali sam uvjeren da bi i danas u pojedinim privatnim slučajevima mnogim vjernicima, zbog njihovih posebnih razloga, slični savjeti vrlo dobro došli. Ne moram navoditi »kazuističku listu« tih razloga. Dovoljno je ako je nekome taj način sudjelovanja u sv. misi duhovno korisniji. Vjerujem da je sveti biskup i crkveni učitelj poznao i misu i duše. Svakako bi trebalo takvim vjernicima preporučiti da kod mise »s narodom« ne ističu svoje krunice a pogotovo da njom ne tuckaju po klupama i sjedalnicama kako ne bi oneraspoložili ostale sudionike. Najbolje da stanu negdje u pozadini crkve. Ali s druge strane i vjernici i svećenici morali bi se pakazati logičnima: govore o slobodi i pluralizmu. Zašto onda ne bi poštivali pučku i jednostavnu pobožnost takvih vjernika, iako ona ne odgovara nečijim osobnim ukusima, ni novijim liturgijskim usmjerenjima. Ako neki vjernici prisustvuju ili sudjeluju u sv. misi na svoj način koji im je pristupačniji a možda i jedino pristupačan, to nije protivno ni slovu ni duhu najnovijih crkvenih propisa. Ti su propisi dani općenito i za zajednice. Nasilno braniti vjernicima njihov način znači gušiti njihovu vjeru i ljubav, koje su možda dublje i ispravnije nego kod mnogih koji na izvanjski način najsavršenije sudjeluju u obredima. Ne smije se gušiti molitveni zanos jednostavnih vjernika, već se treba strpljivo potruditi da taj zanos usmjerimo prema uvijek dubljem otkrivanju vazmenog otajstva. To je zapravo jedino važno. Načini po kojima se dolazi do tog otkrivanja (»na svoj osobni način« ili po određenim obredima) uvijek su drugorazredni i relativni. Toliko vrijede koliko doprinose proživljavanju Kristova otajstva. Ni više ni manje!

Bilo bi idealno kad bi svi mogli aktivno i korisno sudjelovati u slavljenju središnjeg otajstva putujuće Crkve. Ali taj ideal prvotno traži mnogo zalaganja pastoralnih službenika. Nije dosta oltar okrenuti prema narodu. Postoje propisi kada se mora održati homilija,

koja se preporučuje na svim misama (Mis. Rom. n. 41,42); postoje također propisi da se među ostalim službenicima oltara nalazi i tumač (komentator) koji vjernicima tumači, upozorava ih i uvodi u svetkovanje otajstva i pomaže im da ih dublje shvate (ib. num. 68, a); da svećenik ili drugi sposoban službenik može ukratko (brevissimis verbis) uvesti narod u misu toga dana (ib. num. 86). Dovoljno je pomnjivo proučiti »Institutio Generalis Missalis Romani« 1970 g. da se vidi koliko treba napora da bi se ostvario idealan način sudjelovanja vjernika u sv. misi. Najprije treba postoralnim službenicima biti poznat smisao čitanja, pripjevnih psalama, molitva i njihova međusobna povezanost i povezanost s blagdanom ako se radi o blagdanu. Da li je sve i samim svećenicima jasno bez ozbiljne pripreve? Bez tumačenja moramo se ozbiljno zapitati: koliko, da li većini vjernika koristi ovaj, objektivno idealan novi način svetkovanja svetih tajna? Toliko se govori da je današnji čovjek »odrastao, zreo«. Da, ako je u pitanju tehnička civilizacija. Ali u djelokrugu »misaonog života«, a pogotovo vjerskog i religioznoga života, izgleda da današnji čovjek nije nadvisio ljude nekoliko prošlih desetljeća. Silna obavještajna sredstva, posebno televizija, umanjiše, općenito govoreći, volju i sposobnost osobnog, misaonog života, a vjersko neznanje i ozbiljno zanimanje za religioznost očito je u opadanju. Ovo zahtijeva još ozbiljnijih zalaganja za ostvarenje idealnog slavljenja svetih tajna (mise i sakramenta). Uostalom, zlatno je pravilo ne suzbijati zanose ni već usvojenih osobnih načina pobožnosti. Zanos ili način molitve treba strpljivo i prosvijetljeno ispravljati ako je u nečem manjkav, usmjerivati ga k uvijek boljem i dubljem shvaćanju vazmenog otajstva.

O privatnim pobožnostima

Neki su svećenici skloni omalovažavati vrijednost prosne molitve običnih vjernika. Zar je zlo ako netko hodočasti, zapali svijeću ili slično, s nakanom da zagovorom Božje Majke ili nekog sveca postigne ozdravljenje ili uspjeh na ispitima sebi ili drugome? Nije li Isus u Evanđelju više puta preporučio prosnu molitvu? Dosta je čitati kod sv. Mateja gl. 7, 7-11: Molite i dat će vam se ... Slično gl. 18,19. Možda još jače kod sv. Marka gl. 11, 20-25. Sv. Luka (11, 5-8) zabilježio je Isusovu preporuku prosne molitve u prisposobi o prijatelju koji o ponoći dolazi prijatelju i moli ga da mu pozajmi kruha. A Isusovo djelovanje i čudesa ne govore li jasno da se itekako radi o vremenitim potrebama?

Jasno je da ćemo bolesnima savjetovati da uz prosnu molitvu traže i pomoć liječnika. Ne smijemo tražiti čudesa ondje gdje liječnik može pomoći. Za uspjeh na ispitima bezuvjetno je potrebno ozbiljno učenje. Inače bi molitva bila rujanje s Bogom. Ali kome nije poznato da mnogo puta pri ispitu igraju važnu ulogu i drugi čimbenici osim znanja? U prosnoj molitvi ne zaboravimo: mi prosimo pomoć u Boga

kao svog Oca, bilo izravno bilo po zagovoru svetaca. Zato moramo stvarno biti njegova djeca. Živjeti njegovim životom što nam ga daje posvetna milost. Ako ga nemamo, potražiti ćemo ga u ispovijedi. U svakom ćemo slučaju nastojati i u sebi umnožiti, ojačati božanski život sudjelovanjem u žrtvi Euharistije. Ipak znajmo: koliko god Bog voli da molimo za drugoga i često nas uslišava, Kristovo se obećanje uspješnosti molitve odnosi na molitvu što je upravljamo Bogu za sebe. Ta da je uspjeh dobre i ustrajne molitve uvijek siguran, iako uspjeh ne mora biti u tomu da postignemo baš ono što tražimo. Koliko se npr. hodočasnika iz Lurda vraća svojim kućama a tjelesno nisu ozdravili. No vraćaju se duhovno osvježeni, utješeni, ojačani, spremni prihvatiti križ bolesti u kojemu, po Kristovu primjeru, gledaju sredstvo svog posvećenja i spasenja za sebe i za druge. Bog je sveznajuć. Bolje od nas znade što je bolje: da li nam dati što tražimo odmah ili kasnije, ili nam uopće dati nešto drugo. Onu snažnu prisposobu o prijatelju koji o ponoći dolazi prijatelju da mu uzajmi tri kruha, Isus završava ovako: »Dakle: Ako vi, premda ste zli, možete davati svojoj djeci dobre darove, koliko će više nebeski Otac dati Duha Svetoga onima koji ga mole?« (Lk 11,13). Vjerojatno, mnogi će periferni (rubni) vjernici davati veću važnost vanjskim i sporednim oblicima pobožnosti nego unutarnjem duhu, iskrenom duhovnom i životnom približavanju Bogu. Možda će posvećivati pretjeranu pažnju da prinesu nekakav dar crkvi, svijeće, cvijeće, da se zavjetuju, hodočaste i slično. No sjetimo se da takve stvari objektivno ne spadaju u »folklor«, nego u vrstu žrtve. Ti njihovi čini možda nemaju veliku unutarnju vrijednost, ali nisu zli, nego dobri, makar nesavršeni. Na pastoralnim je službenicima da strpljivo, razborito i delikatno ispravljaju manjkavosti pobožnih vježbi vjernika. Podcjenjivati ili izrugivati te objektivno dobre religijske čine (actus virtutis religionis) bilo bi teološki pogrešno, pastoralno nerazborito a za mnoge vjernike moglo bi biti ne samo sablažnjivo nego i kobno. Nije isključeno da mnogi vjernici mole samo vremenita dobra ili kad ih snađe kakva poteškoća. Treba i takve poučiti da to ne odgovara kršćanskoj pobožnosti i duhu. Kakav bi to bio sin koji bi razgovarao s ocem ili s majkom samo kad nešto treba od njih? Kakvo bi Božje dijete bio kršćanin koji bi s Bogom razgovarao u molitvi samo kad nešto treba ili bi tražio samo vremenita dobra a ne prvotno milost da živi kao njegovo dobro dijete? Nije li nas Isus jasno upozorio: »Tražite (molite) najprije kraljevstvo nebesko (da Bog po milosti u vama živi i kraljuje) i njegovu pravednost, pa će vam se ovo (vremenita dobra, o kojima je Isus prije ove opomene govorio narodu!) nadodati« (Mt 6, 25-33). Ipak se ne smije napadati niti ovakva molitva, jer je u sebi dobra, već samo njezina isključivost. Tko od nas zna nije li i ovakva molitva u Božjem nacrtu put koji će takve vjernike dovesti do iskrenog približavanja Bogu, do vječnoga spasa?

Svima, posebno pastoralnim radnicima, morao bi biti trajno pred očima Kristov postupak, što ga je već prorok Izaija prorokovao: »On će navijestiti pravdu narodima. Neće se svađati niti će vikati (!); nitko

mu neće čuti glasa na ulici. Ni pogažene trske neće prelomiti, niti će ugasiti žiška što tek tinja, dok pravdu ne privede kraju» (Mt 12,20; Iz 42,3).

Izvanjske pobožne vježbe i čini kao i prosne molitve za vremenita dobra znak su da u tim vjernicima ima još vjere. Vjere uz koju je vjerojatno priraslo mnogo neispravnosti. Ali ipak je tu još žizak prave vjere što tek tinja. U srži to je još neprocijenjeni Božji dar, koji je korijen posvećenja i spasenja. Ne smijemo ga nerazboritim pastoralnim žarom, nedelikatnim omalovažavanjem ugasiti. Počinili bismo veliku možda i kobnu pogrešku za te »pregažene trske«. Nije mi namjera da ovakve vjernike načelno ostavim na njihovu vjerskom rubu i da ih ne uznastojim privesti k žarištu vjerskog života. To bi bio ne mali propust pastoralnih obaveza. Cilj je članka da se kod privođenja vjernika k vjerskom životu ozbiljno pazi »da se hromi ud ne iščaši, nego radije da ozdravi« (Heb 12,13). Zato pri razboritu ispravku sa strane pastoralnih službenika periferni (rubni) vjernici moraju osjetiti da su obuhvaćeni iskrenom ljubavlju i poštovanjem, da im se pruža ponizna služba ljubavi. Delikatna, strpljiva i obzirna ljubav u nacrtu Božje Providnosti najbolje je sredstvo rađanja i rasta vjere.

SUMMARIUM

In prima parte articuli auctor »authenticos« christianos describere conatur. Fides viva fons est totius eorum navitatis. Christo plene se obtulerunt atque continuo se offerunt, ut ipse in illis vivat atque per illos libere operetur. Verbo, et praesertim vita, fidelibus atque infidelibus testes sunt. — In altera parte eiusdem articuli auctor describit fideles quos »in margine« esse dicit. Istorum fides in Christum est sincera, et, saltem quoad principales articulos, vera. Defectuosa tamen est v. gr. ob non plenam instructionem, oblivionem et ob diversas vitae circumstantias. Religionem christianam putant potius in mandatorum Dei adimptione quam in vita interiore, ideoque maiorem curam impendunt in quibusdam piis exercitiis (precibus vocalibus, peregrinationibus, oblationibus candelarum etc). Nullam veritatem fidei respuunt, licet forsitan aliqua, ex ignorantia, falsa proprio Marte (non »ex« lumine fidei) credant. Pastoribus animarum nullatenus licet fidem ac pietatem »marginalium« fidelium spernere, sed fraterna caritate et patientia defectus, si qui sint, corrigere et conari ad perfectionem adducere.